

Skupina: Blanka Hančarová (1), Magdalena Černá (2), Jaromír Němec (3), Milan Vladyka (4)

Téma výzkumu: Jak se žije lidem na podpoře

Individuální analýza rozhovoru

Respondent (4): Eva Bláhová, 21 let, středoškolské vzdělání s maturitou, po maturitě 6 měsíců nezaměstnaná, pobírala podporu v nezaměstnanosti, v současné době zaměstnaná v administrativě.

Datum rozhovoru: 27.5.2005

Délka rozhovoru: 1,5 hodiny

Skupinové číslo: 4

I. Úvod:

Ve výzkumu jsme se zaměřili na zkušenosti mladých lidí s dlouhodobou nezaměstnaností v kombinaci s jejich minimální pracovní zkušeností na straně jedné a se zkušeností být příjemcem podpory v nezaměstnanosti na straně druhé. Metodou hloubkového rozhovoru jsme se snažili především sledovat jejich vztah k práci, způsob nakládání z časem v období nezaměstnanosti, vztahy z okolím, způsoby interpretace jejich situace a hodnot s tím spojených a také vztah k úřadům práce, potažmo nezaměstnaným a nezaměstnanosti.

V individuální analýze se pokusíme abstrahovat od konkrétních témat, která vyplývají ze struktury rozhovoru a identifikovat klíčové významové kategorie, které jdou napříč rozhovorem. V závěru se pokusíme využít interpretace nezaměstnanosti respondentky v rámci její osobní zkušenosti pro formulování tří hypotéz.

II. Respondentka a specifika interview

Fakt, že respondentka byla nezaměstnaná hned po škole a pouze 6 měsíců se významně projevil na její interpretaci období nezaměstnanosti. O skutečném pocitu nezaměstnaného člověka se tak v jejím případě dá hovořit až v rámci druhé části tohoto půlročního období. V průběhu rozhovoru často odkazovala či upozorňovala na kolektiv svých přátel a to i u okruhů, které se jich primárně netýkaly. Méně intenzivně pak zmiňovala rodiče, navíc – oproti přátelům – spíše s negativním zabarvením. V rámci celého rozhovoru tak pro respondentku byly charakteristické dva motivy: 1. touha udržet si kolektiv přátel, jakkoli zaměstnání předpokládá, že úbytek společně tráveného času. 2. vymezit se a odpoutat se od rodičů.

III. Hlavní kategorie

Rozhovor v rámci své základní struktury poukázal na celou řadu zajímavých dílčích postřehů a interpretací, přesto (jak bylo uvedeno již v terénních poznámkách) byl fakticky naplněn už ve svých dvou třetinách a klíčové teze se tak objevovaly ve variacích. Tyto výpovědi respondentky lze při zobecnění spojit do tří hlavních okruhů témat, která se díky významům, důrazům a opakováním jeví jako nejpodstatnější zjištění rozhovoru. Jde o okruhy, které lze s ohledem na jejich vyznění (jež budeme níže ilustrovat) : 1.Práce jako životní styl 2. V síti sociálních vazeb 3.Úřad práce jako symbol deprivace.

IIIa. Práce jako životní styl

Označení této kategorie má své opodstatnění ve způsobu jakým respondentka práci vnímá a také v její osobní zkušenosti, která je charakteristická smířením se s tím, že bezstarostná doba, která měla nastat po dostudování střední školy není reálná tváří v tvář nutnosti hledat si zaměstnání. Ve výpovědích respondentky tak byla zřejmá disproporce mezi první částí období nezaměstnanosti (hned po škole) a částí druhou, během které se již – zprvu neúspěšně – intenzivně věnovala hledání zaměstnání:

Ze začátku to nadšení, jako že všechno za mnou... a takový to přání si začít jako užívat, mít ten volnej čas, začít se bavit a pořádně si užít, protože jsem věděla, že na školu nikam nechci.[...] Takže jsem měla takovou představu, že celý léto prořádim, samá zábava, hlavně žádný prostě povinnosti...prostě si to užít, ten poslední čas si hlavně užít... No a pak se to zlomilo.

Velmi silná tak byla interpretace prvního období jako volného – z jejího pohledu – zaslouženého času po škole, který spojovala s bezstarostností a kolektivem svých přátel. Tento stav pro ní skončil ve chvíli, kdy se jednotlivci z jejího kolektivu začali ucházet o práci a byli úspěšní. Významnou součástí přechodu z jedné „fáze“ do druhé, byl také stále citelnější nedostatek financí:

No a pak postupně každej začal postupně přicházet na nějaký jako takový myšlenky, že ta práce by byla dobrá, aspoň začít nebo se povohlížet po něčem už aspoň dopředu. A prostě jsme se začali tak jako rozprchávat. [...] Takže v podstatě jeden důvod byl tohle proč jsem začala hledat práci a druhéj to, že už mi prostě bez peněz bylo trochu smutno, že jo, protože už i na tu zábavu nezbejvalo.

Tato dichotomie v jejím vnímání je velmi podstatná právě s ohledem na postoj respondentky k placenému zaměstnání. Ten sice chápe de facto primárně jako zdroj příjmů, ale současně také jako „životní styl“, spojený nejen s určitým rytmem, řádem, jasně strukturovaným časem, ale i s kolektivem lidí s nimiž si má co říci. Absenci řádu v rámci každodennosti během nezaměstnanosti dobře ilustruje tato její výpověď:

Zařídil věci, který měl nebo který potřeboval.../odmlka/ Pak prostě si člověk třeba zašel na pláž nebo něco si zaspotoval nebo něco takovýho, ale prostě už jsem měla v tom dni takový jako díry. Už mi chyběla ta parta a už jsem věděla, že se přes ten den začínám nudit a neměla jsem co dělat.

Pojetí práce a pro respondentku hlavní důsledky existence placeného zaměstnání pak příznačně ilustrují tyto teze:

Jednak peníze svoje a víc než na to, na co jsem byla zvyklá, taky to, že poznám úplně nový lidi, úplně nový věkové skupiny a že se asi jako určitě naučím něco víc, než to co jsem znala ve škole.

Když jsem hledala práci, tak to bylo pro mě jenom.../přemýšlí/ prostě zdroj příjmů. A teď už je to prostě takovej životní styl. Ráno do ní jít, udělat si svý, potkat se tam s lidma, poklábovat o něčem, přijít z práce a pak už si prostě žít ten život jakej byl zažitej před tím, ale v menší míře.

A ta práce prostě, dá se říct, že ten životní styl byl i tak trochu v tom, že prostě místo toho chození do školy a do tý party tam, to bylo o tom, chodit do práce, do tý party tam, plus ještě prostě mít tu zodpovědnost a cejtit se prostě tak nějak dospělejc. A ještě mít ty peníze.

IIIb. V síti sociálních vazeb

Rozhovor ukázal silný vliv sociálních vazeb na rozhodování respondentky a koneckonců i na její vztah k práci. Zásadní roli v tomto směru sehrávali (jak jsme již uvedli) na jedné straně rodiče na straně druhé kolektiv jejich přátel.

Přestože ji rodiče v období nezaměstnanosti podporovali, zdůrazňovala v jejich případě spíše podporu finanční. Naopak z jejich strany cítila tlak, aby začala pracovat, aby se přizpůsobila situaci a vzala i takové zaměstnání, které ji neláká:

Hm, tak oni říkali, protože můj rodiče jsou založený tak, že prostě potřebovali, abych si hned po škole našla nějakou práci, začala se žít sama.

Takže a pak v tu chvíli, kdy už tedy ty peníze fakt z těch brigád došly a byla tedy jenom fakt, ta podpora, tak to se musí uznat, že rodiče mi dopřávali nebo jako, a nebo jako, že mi neřekli nemáš, tak buď doma. Nebo jako stalo se to, věděli, že jako když hledám práci, že prostě nemůžu denně kalit nebo prostě někde lítat a to. Ale prostě když viděli, že potřebuju jít, nějak se od toho oprostít, tak nějaký peníze mi vždycky dali.

Současně byla zřejmá výtká kvůli jejich vlivu v minulosti při jejím rozhodování, jakou školu studovat. Důvodem byl nezáměr o studovaný obor, který ji doporučovali rodiče. Jak sama uvádí, rozhodovala se na základě jejich frází, což podle ní vedlo k tomu, že ji škola ne zcela uspokojovala. Nebylo pro ni důležité ani tak to, jak by se rozhodla jinak, ale především to, že by se rozhodla sama:

Tedy už bych určitě třeba střední školu volila jinak. A volila bych hlavně sama. Ne prostě na základě nějakých vyloženě frází, který mi říkali rodiče – jdi sem, to je všeobecný prostě vzdělání až to uděláš, pak si můžeš jít dělat co chceš. Protože kdyby ti to nevyšlo, tak pořád něco bude znáš a můžeš se tím zabývat, i když tě to nebaví ale prostě budeš něco znát a tím pádem tě někde někdo zaměstná.

Výsledkem byla její citelná snaha se vůči rodičům vymezit a osamostatnit se:

Já uvažovala do budoucnosti v tom smyslu, že jsem se chtěla osamostatnit od rodičů, ve smyslu... finančně prostě.

Na druhé straně byla respondentka silně svázaná se „svým“ kolektivem vrstevníků. Mluvila s nimi otevřeně, vyměňovali si zkušenosti. Neměla tedy potřebu před nimi jakkoli fabulovat o své situaci či vylepšovat před nimi svůj obraz:

Třeba, když maj, nebo když třeba jsem věděla, že oni zrovna jsou úspěšní, tak jsem si říkala, jo fajn přesně tak bych to chtěla taky, jednou...Ale jakože bych někdy lhala a říkala, ne já práci nehledám a peníze mám a jsem v pohodě, tak to ne.

Na rozdíl od rodičů však byla znát silná až nekritická tendence své přátele bránit:

Tak jako my jsme si dostatečně užili. Ale já jsme si prostě v té první chvíli po té škole, jsem si myslela jako, že to bude trvat dva měsíce, tři měsíce a že prostě furt to bude dobrý, furt budeme prostě řídit a furt bude zábava...No a najednou to tak nebylo.

Tak v pohodě, protože přece jenom jako jsem si řekla, že ta práce je důležitá, když dostali šanci, tak si jí prostě vzali. Takže já jsem je nějak jako neodsuzovala, že mě jako nějak zradili nebo nechali mě jen tak, abych si pobejvala a...jakože by se na mě vyprdli, nebo tak nějak to ne, takhle jsem to nebrala, ale... no nezazlívala jsem jim to prostě, že si šli po svym.

A současně implicitní přítomnost jejich vlivu na to, že si respondentka začala uvědomovat nutnost práci hledat:

Tu najednou někdo prostě nemoh, protože už něco měl, vzápětí se přidal další, další a další a v tu chvíli jsem se začala bát, že já budu ta sama, která nebude mít co dělat a že mi vlastně celý volno bude k ničemu, když budu sama... Takže v podstatě jeden důvod byl tohle proč jsem začala hledat práci...

IIIc. Úřad práce jako symbol deprivace

Respondentka během své nezaměstnanosti nabyla de facto absolutní nedůvěry k úřadům práce. Viděla v něm proto pouze zdroj podpory a zajištění plateb sociálního a zdravotního pojištění. Cítila se nemotivována jak postojem pracovníků ÚP:

Já v první chvíli, kdy jsem tam přišla, tak jsem si říkala jako že...tam jdu kvůli těm věcem jakože když už nejsem student, tak aby se mi platilo sociální, zdravotní, takže hlavně jako kvůli tomu...

Tam prostě pani řekla na rovinu, jestli chcete práci, tak prostě shánějte sama. Já vám tady můžu dát prostě výčet nějakých zaměstnání, prostě nějakých...prostě míst, ale jestli chcete něco normálního, pořádného a vydělávat peníze tak prostě musíte sama.

Ale především lidmi, které tam potkávala:

...pak když jsem viděla ob čtrnáct dní tu frontu těch lidí, který tam stojej a hledaj v těch lejsterch, na těch nástěnkách prostě ty místa a jdou se nahlásit prostě těm úřednicím, že jako hledaj dál a že tam jsou a že práci chtěj a že ji potřebujou a podívala jsem se na ně, tak jsem zjistila, že to jsou takový...mě přišli jako sociálně nějaký, mě přišlo jako, že to nebyli vůbec chytrý lidi. Jakože tam nebyli hledat práci nějakou, aby za ní měli hodně peněz, aby se...v něčem /důraz/ zdokonalili nebo prostě aby našli nějakou práci, která by je bavila. Prostě fakt jenom kvůli té práci. Jedno, jakoukoliv, ale prostě nějakou práci a většinou prostě to bylo fakt na nějakýho zedníka nebo eh...frézovače a takovýdle profese prostě většinou ruční práce. Já jsem tam fakt snad nepoznala člověka, kterej by tam šel a chtěl by pracovat hlavou.

Podle jejího přesvědčení, nechápali proč s nimi sdílí zkušenost nezaměstnanosti, zejména kvůli tomu, že je mladá. Ve výpovědích se proto snažila od nich odlišovat (mj. věkově) a výrazně odmítala sdílení společného „osudu“ s nimi, tím spíš, že z tohoto sdílení začala mít postupně obavy:

Mě fakt přišli prostě na....takoví na dně, jakože se tam snažili přežít. A já jsem tam, vlastně buďto jsem se s těma mejma vrstevníkama míjela anebo jsem tam fakt jako chodila jenom sama.

Já si prostě myslím, že buďto si mě nevšimli vůbec anebo, že si mysleli, že jsem úplně blbá, když jako nemám jiný místo. Že potřebuju chodit já na pracovní úřad, když jsem prostě mladá.

Já jsem si říkala, že proboha ať tohle brzo skončí ať sem prostě ví nemusim chodit a nemusim poslouchat tady ty. Ty lidi, který prostě fakt tam choděj jenom...buďto za tím se nahlásit, aby

dostávali další peníze nebo za tím, aby teda si našli nějakou takovouhle – podle mě podřadnější práci.

Znechucení přístupem zaměstnanců ÚP i lidmi, se kterými se tam pravidelně potkávala vedlo v kombinaci s prvními neúspěchy při přijímacích pohovorech ke zřetelné deprivaci. Ta se projevovala jak strachem z toho, že práci bude stále obtížnější najít, tak i pochybnostmi o sobě samé.

A furt jsem to prostě zvládala, bylo to dobrý a pak když už to trvalo měsíc dva, a nikde jsem se nemohla chytit, tak pak teprve přicházela jako taková ta myšlenka, ježišmarja prostě tak vim já něco nebo co je na mě špatnýho nebo proč jako já nemůžu nikde začít pracovat nebo proč mě nechtěj. To byl takovej jakoby ten zlom...

Fakt jsem se bála prostě že práci nenajdu. Anebo že mi zbyde přistoupit na nějakou práci, kterou zvládne každej druhěj, jako nějaká prodavačka nebo nějaká hosteska nebo něco takovýdleho.

V tomto kontextu se opět objevil vliv referenční skupiny, která byla pro respondentku významná i při samotném hledání práce. Kontrast daný setkáváním se s lidmi na ÚP, ke kterým cítila silný odpor až pohrdání a mnohem menšími časovými možnostmi setkávat se svými přáteli, kteří navíc práci postupně získal, byl dalším silným deprivacním momentem:

Spíš nějaký jako takový pocity, že jsem třeba k ničemu, nebo že mi nic nevychází, to jsem začínala mít až v té chvíli, kdy jsem se začala rozjíždět na nějaký ty pohovory a nevycházelo to. A když jsem vlastně viděla, že ostatní už maj, nebo že maj ty šance, tak v tu chvíli už mi to prostě připadalo blbý, nebo sama jsem si přišla zbytečná, nebo že nic nevím, neumím, že nejsem dostatečně dobrá pro někoho dalšího...

IV. Závěr

Právě ilustrované tři tematické „trsy“ byly v rámci zkušenosti a sebepojetí během nezaměstnanosti pro respondentku zřetelně nejpodstatnější. A mohou být základem pro formulaci testovatelných hypotéz.

Vnímání práce coby životního stylu, postavené na kontrastu vůči stylu života „užívajícího si“ středoškoláka je nepochybně motivem, který bylo vhodné testovat na populaci mladých lidí, kteří ukončili střední školu. Bylo by ovšem nutné dopracovat práci jako životní styl do podoby konceptu. S touto výhradou by bylo možné následující znění první hypotézy:

Mladí absolventi středních škol nevnímají práci primárně jako zdroj příjmů, ale spíše jako zvláštní životní styl.

Silný vliv názorů a života vrstevníků na životní strategie respondentky, který rozhovor ukázal je rovněž relevantním základem pro formulaci hypotézy. Za velmi podstatnou lze totiž považovat výpověď, ve které respondentka naznačila, že zásadní pocit o nutnosti začít hledat placené zaměstnání, nepřišel na základě intervencí rodičů, ale až v souvislosti s rozpadem „jejího kolektivu“, resp. s tím, že její přátelé začali pracovat. Hypotézu by tak bylo možné postavit opět v kontextu peněz, coby „konstatního“ motivačního faktoru:

Primárním motivem mladých absolventů středních škol pro to, aby hledali práci, je přístup a život jejich přátel či skupiny blízkých vrstevníků.

A konečně lze na základě shora přiblíženého okruhu, formulovat také hypotézu týkající se úřadů práce. Respondentka dávala zřetelně najevo nejen nedůvěru, ale i explicitní odpor k této instituci. (pro další zkoumání by bylo vhodné rozlišit ÚP a jeho zaměstnance od nezaměstnaných, které na úřadech mladí lidé potkávají.)

Mladí absolventi středních škol nevnímají úřad práce jako instituci schopnou jim pomoci při hledání práce, ale spíše jako frustrující zrcadlo jejich nezaměstnanosti.